Праваабарончы цэнтр «Вясна»

Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі ў 2018 годзе

Аналітычны агляд

spring96.org

ВЫСНОВЫ

- *нягледзячы на зніжэнне агульнага ўзроўню рэпрэсій у краіне ў параўнанні з папярэднім годам, сістэмных зменаў у галіне грамадзянскіх і палітычных правоў, у першую чаргу на заканадаўчым узроўні, накіраваных на якаснае паляпшэнне сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі на працягу 2018 года не адбылося;*
- *падаўшы справаздачу ў КПЧ ААН аб выкананні палажэнняў МПГПП ўпершыню за апошнія 20 гадоў, Рэспубліка Беларусь цалкам ліквідавала запазычанасць перад дамоўнымі органамі ААН. Аднак адмова дзяржавы ад выканання меркаванняў, прынятых КПЧ па індывідуальных зваротах грамадзян Беларусі, а таксама іншых працэдур, у тым ліку тэрміновых, Камітэта сведчыць аб выбіральнасці супрацоўніцтва Беларусі з ААН і невыкананні ў поўным аб'ёме добраахвотна ўзятых краінай абавязацельстваў у галіне правоў чалавека;*
- *нягледзячы на адсутнасць цягам 2018 г. значных грамадска-палітычных падзей у краіне, улады працягвалі практыку палітычна-матываванага крымінальнага пераследу грамадзян. Па дадзеных ПЦ "Вясна", на працягу 2018 г. гэты від рэпрэсій ўжываўся ў дачыненні да 18 грамадзян. 15 з іх былі абвінавачанымі па т.зв. справе «БелТА», крымінальнай справе, узбуджанай па ч. 2 арт. 349 КК Рэспублікі Беларусь (несанкцыянаваны доступ да кампутарнай інфармацыі, здзейснены з іншай асабістай зацікаўленасці, які пацягнуў прычыненне істотнай шкоды) у дачыненні да шэрагу журналістаў і рэдактараў шэрагу незалежных СМІ, а таксама актывісты незалежнага прафсаюзу РЭП Генадзь Фядыніч і Ігар Комлік, дырэктар інфармацыйнага агенцтва БелаПАН Алесь Ліпай, абвінавачаныя па ч. 2 арт. 243 КК (ухіленне ад выплаты сум падаткаў, збораў у асабліва буйным памеры);*
- *на працягу года крымінальны пераслед у дачыненні да 14-ці фігурантаў справы «БелТА» быў спынены з прыцягненнем іх да адміністрацыйнай адказнасці. Аднак крымінальная справа, узбуджаная па ч. 2 арт. 425 Крымінальнага кодэксу (бяздзейнасць службовай асобы) у дачыненні да галоўнага рэдактара TUT.BY Марыны Золатавай засталася адкрытай. Г.Фядыніч і И.Комлік былі асуджаныя да абмежавання волі без накіравання ва ўстановы адкрытага тыпу тэрмінам на 4 гады без канфіскацыі маёмасці і з забаронай займаць кіруючыя пасады на працягу 5 гадоў. Крымінальная справа ў дачыненні да А. Ліпая спынена ў сувязі з яго смерцю;*
- *на канец 2018 г. у турме працягваў знаходзіцца палітвязень Міхаіл Жамчужны, на якога на працягу года адміністрацыя калоніі працягвала аказваць ціск;*
- *у 2018 годзе істотна не змянілася становішча з правамі на асабістую недатыкальнасць, свабоду ад катаванняў, жорсткага, бесчалавечнага і зневажальнага абыходжання;*
- *на працягу года зафіксавана 184 выпадкаў прыцягнення да адміністрацыйнай адказнасці за ўдзел у несанкцыянаваных сходах у дачыненні да 144 чалавек: арышты прызначаліся 21 раз, штрафы былі*

вынесеныя ў 163 выпадках на агульную суму 4 363 базавых велічынь - 106 893,5 рублёў;

- *на працягу года былі зафіксаваныя шматлікія выпадкі пераследу блогераў і журналістаў незалежных СМІ ў сувязі з ажыццяўленнем імі прафесійнай дзейнасці. Паводле інфармацыі ПЦ "Вясна", на працягу года былі зафіксаваныя 132 выпадкі прыцягнення 36 журналістаў да адміністрацыйнай адказнасці ў выглядзе штрафаў за супрацоўніцтва з замежнымі СМІ на агульную суму 113 092 рублі. Змены ў Закон аб СМІ, якія ўступілі ў сілу, істотна абмяжоўваюць свабоду слова і ўводзяць новыя абмежаванні ў інтэрнэт-сферы;*
- *мелі месца факты аказання ціску на праваабаронцаў у сувязі з ажыццяўленнем імі праваабарончай дзейнасці;*
- *нягледзячы на працяг дыялогу з ЕС і ПАСЕ па праблеме смяротнага пакарання і заклікі да ўвядзення мараторыя, на працягу года ў Беларусі працягвалася прымяненне гэтага віду пакарання. У 2018 г. былі вынесеныя два новыя смяротныя прысуды, а чатыры раней вынесеныя былі прыведзены ў выкананне;*
- *у Беларусі працягваюць фіксавацца парушэнні права на свабоду сумлення і веравызнання: рэлігійныя абшчыны сутыкаюцца з празмернымі патрабаваннямі пры рэгістрацыі; дзейнасць рэлігійных суполак без рэгістрацыі забаронена; закон празмерна абмяжоўвае правы вернікаў і іх аб'яднанняў без правамерных падстаў;*
- *у 2018 г. пачалося прымяненне на практыцы палажэнняў новай версіі Дэкрэта Прэзідэнта № 3 (у рэдакцыі Дэкрэта прэзідэнта № 1 ад 2018/01/12 г.). У спецыяльна створаную ў мэтах рэалізацыі Дэкрэта электронную базу былі ўнесены дадзеныя больш за 500 000 грамадзян краіны, «не занятых у эканоміцы». У 2019 годзе дадзеныя грамадзяне будуць аплачваць некаторыя віды паслуг ЖКГ (з 1 студзеня - падагрэў вады, з 1 кастрычніка - яшчэ газазабеспячэнне і цеплазабеспячэнне) у поўным аб'ёме. Акрамя іншага спецыяльна створаныя мясцовымі выканкамамі камісіі надзелены паўнамоцтвамі прымаць рашэнні аб накіраванні грамадзян «якія вядуць асацыяльны лад жыцця» ў ЛПП. Новая версія Дэкрэта выклікала крытыку з боку праваабарончых і прафсаюзных арганізацый краіны;*
- *на працягу года ў краіне актыўна ўжывалася прымусовая праца ў формах, якія сталі ўжо традыцыйнымі для Беларусі: ізаляваных у ЛПП, «абавязаных асобаў», прыцягнутых па распараджэнням мясцовых выканкамаў працоўных, навучэнцаў дзяржпрадпрыемстваў і ўстаноў да ўборкі сельгаспрадукцыі, удзелу ў суботніках і г.д.*

I. ПАЛІТЫЧНА МАТЫВАВАНЫ КРЫМІНАЛЬНЫ ПЕРАСЛЕД І ПАЛІТЫЧНЫЯ ЗНЯВОЛЕНЫЯ

На працягу 2018 г. знешнепалітычныя фактары працягвалі аказваць уплыў на сітуацыю з правамі чалавека ў краіне. Палітыка кіраўніцтва краіны, накіраваная на працяг дыялогу і паляпшэнне адносін з краінамі ЕС і ЗША, на фоне украінска-расійскага крызісу, які цалкам паглыбіўся ў апошнія гады, змушала ўлады ўстрымліваца ад жорсткіх формаў рэпрэсій у дачыненні да прадстаўнікоў грамадзянскай супольнасці і палітычнай апазіцыі. Аднак наяўнасць саміх рэпрэсій як такіх, у розных іх формах і праявах, сведчыць аб працягу палітыкі ўладаў па ажыццяўленню жорсткага кантролю над грамадствам у мэтах захавання «ўнутрыпалітычнай стабільнасці».

Нягледзячы на тое, што цягам 2018 г. у краіне не адбывалася якіх-небудзь грамадска значных падзей, якія аказваюць уплыў на ўнутрыпалітычную сітуацыю (выбары, масавыя выступы грамадзян і г.д.), улады краіны, тым не менш, працягвалі практыку палітычна матываванага крымінальнага пераследу грамадзян, а ў месцах пазбаўлення волі працягвалі знаходзіцца палітвязні Міхаіл Жамчужны і Дзмітрый Паліенка.

Усяго у 2018 г. палітычна матываваны крымінальны пераслед ажыццяўлялася ў дачыненні да 18 чалавек, што менш чым у папярэднім 2017 г. (40 чалавек), але больш чым ў 2016 г. (7 чалавек). Пры гэтым з усіх 18-ці чалавек, якія падлягалі крымінальнаму пераследу ў гэтым годзе, ні адзін не быў падвергнуты пакаранню ў выглядзе пазбаўлення волі. Большасць крымінальных справаў на працягу года былі спыненыя да суда, а двое былі асуджаныя судом да пакарання, не звязанага з пазбаўленнем волі (абмежаванне волі без накіравання ў папраўчыя ўстановы адкрытага тыпу); вытворчасць па адной крымінальнай справе працягваецца. У гэтым тэндэнцыі 2018 г. падобныя з сітуацыяй 2016 г.

Асноўная колькасць тых, хто падпаў пад рэпрэсіі прадстаўлялі фігуранты т.зв. «Справы БелТА» - 15 журналістаў і рэдактараў СМІ, у тым ліку такіх вядучых медыя-рэсурсаў краіны, як інфармацыйнае агенцтва «БелаПАН» і інтэрнэт-партал TUT.BY.

Падставай да ўзбуджэння крымінальнай справы паслужыла заява ў СК кіраўніцтва дзяржаўнага інфармацыйнага агенцтва «БелТА» аб неаплачаным доступе і выкарыстанні журналістамі некаторых выданняў інфармацыі агенцтва з закрытай платнай рассылкі.

7-9 жніўня ў рэдакцыях TUT.BY, інфармагенцтва БелаПАН, іншых СМІ, а таксама ў кватэрах журналістаў адбыліся ператрусы, падчас якіх былі канфіскаваныя асабістыя і службовыя кампутары і іншыя носьбіты інфармацыі. 7 жніўня Следчы камітэт Беларусі афіцыйна заявіў аб узбуджэнні крымінальнай справы па ч. 2 арт. 349 КК Рэспублікі Беларусь (несанкцыянаваны доступ да кампутарнай інфармацыі, здзейснены з іншай асабістай зацікаўленасці, які пацягнуў прычыненне істотнай шкоды).

Былі затрыманыя галоўная рэдактарка TUT.BY Марына Золатава, рэдактаркі партала Ганна Калтыгіна, Галіна Уласік і Ганна Ермачонак, галоўная рэдактарка БелаПАН Ірына Леўшына і міжнародная аглядальніца БелаПАН Таццяна

Каравянкова, карэспандэнт Deutsche Welle Паўлюк Быкоўскі, рэдактар сайта газеты "Беларусы і рынак" Аляксей Жукаў. Усе яны правялі па трое сутак у ізалятары часовага ўтрымання. Пасля вызвалення большасці падазраваных быў забаронены выезд з краіны.

Асаблівы рэзананс у СМІ атрымала заява журналіста TUT.by Дзмітрыя Бобрыка пра пагрозы і ціск на яго. Паводле яго слоў, у час знаходжання ў Следчым камітэце пад пагрозай выдачы інфармацыі аб асабістым жыцці і шляхам пагроз у адрас яго родных ён быў вымушаны падпісаць пагадненне аб супрацоўніцтве. Пры гэтым прадстаўнікі Следчага камітэта адмаўлялі сваё дачыненне да агучаных фактаў.

ПЦ "Вясна" з самага пачатку расцэньваў дзеянні ўладаў як празмерныя і непрапарцыйныя, якія груба парушаюць свабоду выказвання і дзейнасць незалежных СМІ. Журналістаў і рэдакцыі падтрымалі Еўрасаюз, Савет Еўропы, ЗША, а таксама нацыянальныя і міжнародныя праваабарончыя арганізацыі.

5 лістапада былі прад'яўленыя абвінавачванні па ч. 2 арт. 349 КК некаторым падазраваным журналістам. Мера стрымання была абраная ў выглядзе падпіскі аб нявыездзе і належных паводзінах. Пазней, на працягу лістапада, крымінальны пераслед у дачыненні да чатырнаццаці фігурантаў справы быў спынены з прыцягненнем іх да адміністрацыйнай адказнасці.

У той жа час, 22 лістапада галоўнай рэдактарцы TUT.BY Марыне Золатавай было прад'яўленае абвінавачванне па ч. 2 арт. 425 Крымінальнага кодэкса (бяздзейнасць службовай асобы), якая ў санкцыі прадугледжвае пазбаўленне волі тэрмінам да пяці гадоў. Такім чынам, М. Золатава застаецца адзінай фігуранткай т.зв. «Справы БелТА».

Асаблівы рэзананс у 2018 г выклікаў працяг пераследу па узбуджанай у мінулым годзе крымінальнай справе ў дачыненні да старшыні незалежнага прафсаюзу РЭП Генадзя Фядыніча і старшыні Мінскай гарадской арганізацыі і бухгалтара гэтага прафсаюза Ігара Комліка.

Крымінальная справа ў дачыненні да прафсаюзных актывістаў была ўзбуджана 2 жніўня 2017 г. у ч. 2 арт. 243 КК Рэспублікі Беларусь (ухіленне ад выплаты сум падаткаў, збораў у асабліва буйным памеры). У той жа дзень раней затрыманы органамі следства Генадзь Фядыніч быў вызвалены, а Ігар Комлік затрыманы і знаходзіўся пад вартай. 10-11 жніўня ім былі прад'яўленыя афіцыйныя абвінавачванні. Паводле інфармацыі Следчага камітэта, Генадзь Фядыніч і Ігар Комлік мелі рахунак у Літве, на які ў 2011 годзе ад нерэзідэнтаў Беларусі паступалі грошы ў замежнай валюце агульным памерам 140 тысяч еўра. Па разліку Дэпартамента фінансавых расследаванняў Камітэта дзяржкантролю, сума нявыплачаных падаткаў склала 22 867,1 рубля.

3 жніўня 2017 г. праваабарончыя арганізацыі Беларусі заявілі, што лічаць Ігара Комліка палітвязням і звязваюць пераслед прафсаюзных лідэраў з іх актыўнай прафсаюзнай дзейнасцю і ажыццяўленнем права на свабоду асацыяцыі. Затрыманне лідэраў незалежных беларускіх прафсаюзаў выклікала істотны міжнародны рэзананс. Глабальны саюз IndustriALL і Міжнародная канфедэрацыя прафсаюзаў заклікалі ўлады Беларусі спыніць пераслед Генадзя Фядыніча і Ігара

Комліка. Акрамя гэтага, з заявай выступіла Абсерваторыя па абароне праваабаронцаў, партнёрская праграма FIDH і Сусветнай арганізацыі супраць катаванняў (OMCT), якая таксама заклікала беларускі ўрад зняць усе абвінавачванні з Ігара Комліка і спыніць крымінальны пераслед лідэраў прафсаюзных арганізацый за іх мірную дзейнасць. З заявай з патрабаваннем зняць усе абвінавачванні з Ігара Комліка і Генадзя Фядыніча выступіла вядомая шведская праваабарончая арганізацыя Civil Rights Defenders.

2 кастрычніка 2017 г. Ігара Комліка вызвалілі з СІЗА № 1 Мінска ў сувязі са зменай меры стрымання на падпіску аб нявыездзе.

Разгляд крымінальнай справы ў дачыненні да актывістаў незалежнага прафсаюза РЭП Генадзя Фядыніча і Ігара Комліка пачаўся ў судзе Савецкага р-на г. Мінска 30 ліпеня 2018 г. Прадстаўнікі ПЦ "Вясна", а таксама прадстаўнік FIDH з самага пачатку судовага працэсу праводзілі яго маніторынг.

24 жніўня ў дачыненні да прафсаюзных лідэраў вынесены абвінаваўчы прысуд на падставе ч. 2 арт. 243 Крымінальнага кодэкса Рэспублікі Беларусь, які прадугледжвае адказнасць за ўхіленне ад выплаты сум падаткаў, збораў у асабліва буйным памеры. Лідэры прафсаюза прысуджаныя да абмежавання волі без накіравання ва ўстановы адкрытага тыпу тэрмінам на 4 гады без канфіскацыі маёмасці і з забаронай займаць кіруючыя пасады на працягу 5 гадоў.

Беларускія праваабарончыя арганізацыі заклікалі ўлады да перагляду вынесенага прысуду і спынення крымінальнага пераследу ў дачыненні да лідэраў незалежнага прафсаюзу. З аналагічнымі заявамі выступіў і шэраг міжнародных праваабарончых і прафсаюзных арганізацый.

9 лістапада Менскі гарадзкі суд, разгледзеўшы апеляцыйныя скаргі кіраўнікоў прафсаюза РЭП Г. Фядыніча і І. Комліка, пакінуў прысуд суда Савецкага раёна ў сіле. Такім чынам, вынесены ў дачыненні да іх прысуд уступіў у законную сілу.

Маніторынг адкрытага разгляду крымінальнай справы ў дачыненні да лідэраў прафсаюза Генадзя Фядыніча і Ігара Комліка выявіў грубыя парушэнні стандартаў справядлівага суда, якія ў сваёй сукупнасці прывялі да незаконнага, палітычна матываванага прысуду.

Акрамя таго, крымінальная справа ў дачыненні да Г. Фядыніча і І. Комліка яшчэ раз яскрава прадэманстравала існуючую праблему доступу няўрадавых арганізацый да фінансавання, у тым ліку і замежнаму. Адсутнасць магчымасці легальнага атрымання такой дапамогі робіць няўрадавыя арганізацыі вельмі ўразлівымі перад спецслужбамі краіны, якія ў любы момант могуць абвінаваціць практычна любую незалежную няўрадавую арганізацыю ў нелегальным атрыманні грашовых сродкаў або нібыта ў атрыманні такіх сродкаў.

Дадзены аспект дзейнасці НДА і ўяўляе асаблівую цікавасць органаў КДБ, што ўжо было прадэманстравана раней у крымінальнай справе А. Бяляцкага. Менавіта ў мэтах атрымання інсайдэрскай інфармацыі аб магчымым замежным фінансаванні КДБ ўкараняў свайго агента ў прафсаюз РЭП.

Падобнай на справу актывістаў прафсаюза РЭП была крымінальная справа, узбуджаная ў дачыненні да галоўнага рэдактара незалежнага інфармацыйнага агенцтва БелаПАН Алеся Ліпая.

Раніцай 14 чэрвеня ў кватэры, у якой пражываў дырэктар інфармацыйнага агенцтва БелаПАН Алесь Ліпай, супрацоўнікамі ДФР ў рамках узбуджанай Камітэтам дзяржаўнага кантролю крымінальнай справы быў праведзены санкцыянаваны пракуратурай горадаператрус. Пасля ператрусу Алесь Ліпай быў дастаўлены супрацоўнікамі ДФР на допыт у будынак КДК, пасля чаго адпушчаны на волю.

Пазней на сайце Дзяржкантролю з'явілася інфармацыя аб тым, што ў дачыненні да Алеся Ліпая 12.06.2018 г. была ўзбуджаная крымінальная справа па ч. 2 арт. 243 КК па факце ўхілення ад выплаты падаходнага падатку ў асабліва буйным памеры. Алесь Ліпай з'яўляўся падазраваным па гэтай крымінальнай справе. А. Ліпай знаходзіўся пад падпіскай аб нявыездзе. 23 жніўня 2018 г. Алесь Ліпай памёр, пазней крымінальная справа ў сувязі з гэтым было спынена.

Асобна варта адзначыць сітуацыю з палітычнымі вязнямі.

На працягу 2018 г. у месцах пазбаўлення волі знаходзіліся прызнаныя беларускай праваабарончай супольнасцю палітычнымі заснавальнік праваабарончай арганізацыі «Платформа» Міхаіл Жамчужны і сацыяльны актывіст Дзмітрый Паліенка (прызнаны вязнем сумлення міжнароднай арганізацыяй Amnesty International).

Варта адзначыць, што ЕС так афіцыйна і не прызнаў наяўнасць палітвязняў у Беларусі, нягледзячы на пазіцыю беларускай праваабарончай супольнасці і міжнародных праваабарончых арганізацый (Amnesty international у выпадку з Паліенку у прыватнасці). Пры гэтым Еўрапарламент на працягу года двойчы прымаў рэзалюцыі па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі, у якіх паказваў М. Жамчужнага і Д. Паліенку ў якасці палітвязняў.

17 ліпеня 2018 г. прадстаўнікі ПЦ "Вясна" і 10 іншых праваабарончых арганізацый звярнуліся са зваротам аб памілаванні Міхаіла Жамчужнага на адрас кіраўніка дзяржавы А.Р. Лукашэнкі.

У Адміністрацыі прэзідэнта разгледзелі зварот і ўказалі, што пытанне памілавання асуджанага М. Жамчужнага можа быць разгледжана толькі па яго асабістым хадайніцтве. Улічваючы прававую практыку, якая склалася па пытанні вызвалення палітвязняў шляхам іх памілавання прэзідэнтам краіны без наяўнасці якіх-небудзь персанальных хадайніцтваў, дадзены адказ сведчыць пра нежаданне Адміністрацыі прэзідэнта вызваляць палітвязня.

24 кастрычніка пасля заканчэння тэрміну адбыцця пакарання ў папраўчай калоніі № 2 у Бабруйску Дзмітрый Паліенка выйшаў на волю.

Такім чынам на канец года ў месцах пазбаўлення волі працягвае знаходзіцца толькі адзін палітвязень - Міхаіл Жамчужны. Пры гэтым на працягу года ён падвяргаўся пастаяннаму ціску з боку адміністрацыі выпраўленчых установаў, у якіх ён адбывае пакаранне, неаднаразова змяшчаўся ў ШІЗА і ПКТ.

II. СТАНОВІШЧА ПРАВААБАРОНЦАЎ

Нягледзячы на тое, што у 2018 годзе ў краіне не адбывалася якіх-небудзь значных унутрыпалітычных падзей, быў зафіксаваны шэраг выпадкаў пераследу альбо аказання ціску на праваабаронцаў у сувязі з іх праваабарончай дзейнасцю. У многіх выпадках гэты ціск ажыццяўляўся ў дачыненні да сябраў ПЦ "Вясна".

Пры ажыццяўленні назірання за правядзеннем несанкцыянаванага шэсця на пл. Якуба Коласа ў г. Мінску 25 сакавіка супрацоўнікамі АМАП былі затрыманыя сямёра назіральнікаў сумеснай службы назірання за масавымі мерапрыемствамі Праваабарончага цэнтру "Вясна" і РПГА "Беларускі Хельсінкскі камітэт". Былі затрыманыя і дастаўленыя ў Савецкае РУУС г. Менска Максім Кавалёў, Таццяна Мастыкіна, Андрэй Крэчка, Ганна Саханкова і Наста Лойка, а Наста Васільчук была дастаўленая ў Першамайскае РУУС г. Мінска, адкуль была пазней вызвалена без складання якіх-небудзь пратаколаў. У дачыненні ж дастаўленых ў Савецкае РУУС шасці назіральнікаў былі складзеныя пратаколы па арт. 23.34 КаАП Рэспублікі Беларусь (парушэнне парадку арганізацыі і правядзення масавых мерапрыемстваў), а ў дачыненні да назіральніцы Таццяны Мастыкінай яшчэ і па арт. 23.4 КаАП (непадпарадкаванне законным патрабаванням супрацоўніка міліцыі). Акрамя таго, у сувязі з абгрунтаванай адмовай Таццяны ад праходжання дактыласкапіі, супрацоўнікамі міліцыі ў дачыненні да яе была ўжытая грубая фізічная сіла. Варта адзначыць, што ўсе назіральнікі былі візуальна пазначаныя: мелі на сабе сінія камізэлькі з надпісам «назіральнік» на спіне і бэдж з фатаграфіяй, прозвішчам і указаннем арганізацыі, якая накіравала іх на ажыццяўленне маніторынгу падчас правядзення сходу.

Пасля ўсе затрыманыя назіральнікі і назіральніцы былі вызваленыя з РУУС пад абавязацельства аб яўцы ў суд Савецкага р-на г. Мінска 26 сакавіка, дзе ім паведамілі, што ў сувязі з непаступленні матэрыялаў спраў у суд, судовыя працэсы праводзіцца не будуць, а пра дату і часу іх правядзення ім будзе паведамлена дадаткова. Пасля ўсе адміністрацыйныя справы былі спыненыя ў сувязі са сканчэннем тэрмінаў прыцягнення да адміністрацыйнай адказнасці. Пры гэтым усе скаргі, якія паступілі ў органы пракуратуры, не былі задаволеныя: пракуратура не знайшла падстаў для пракурорскага рэагавання. Адмоўлена ва ўзбуджэнні крымінальнай справы па факце незаконнага прымянення фізічнай сілы і незаконнай дактыласкапіі ў дачыненні да затрыманай валанцёркі ПЦ "Вясна" Таццяны Мастыкінай.

На працягу года Следчы камітэт так і не знайшоў падстаў для ўзбуджэння крымінальнай справы ў дачыненні да супрацоўнікаў АМАП, якія нанеслі цялесныя пашкоджанні юрысту ПЦ "Вясна" Аляксею Лойку падчас налёту АМАП на офіс ПЦ «Вясна» 25 сакавіка 2017 г., і ў трэці раз адмовіў ва ўзбуджэнні крымінальнай справы.

Адным з найбольш рэзанансных выпадкаў аказання ціску на сябраў ПЦ "Вясна" стала правядзенне праверкі ў рамках КПК у дачыненні да Алеся Буракова: 8 лістапада сябар ПЦ "Вясна" Алесь Буракоў быў выкліканы на гутарку старэйшым лейтэнантам Кастрычніцкага РУУС г. Магілёва Паўлам Катом. Нагодай стала распачатая праверка ў рамках крымінальнага працэсу па арт. 193-1 КК (незаконная арганізацыя дзейнасці грамадзкага аб'яднання, рэлігійнай арганізацыі

ці фонда альбо ўдзел у іх дзейнасці), паколькі, на думку супрацоўніка міліцыі, Алесь Буракоў адмініструе сайт "Правы чалавека ў Магілёве", які адносіцца да ПЦ "Вясна", які ажыццяўляе сваю дзейнасць без дзяржаўнай рэгістрацыі. Па словах супрацоўніка міліцыі, праверка была распачатая яшчэ 8 кастрычніка.

Пазней Алесь пісьмова звярнуўся з заявай у Кастрычніцкае РУУС г. Магілёва з просьбай праінфармаваць яго аб праверцы, якая праводзіцца ў дачыненні да яго і азнаёміць з матэрыяламі праверкі ў выпадку яе завяршэння. Сваім адказам ад 5 снежня начальнік аддзела ўнутраных спраў адміністрацыі Кастрычніцкага р-га г. Магілёва А.С. Сільвановіч пацвердзіў факт таго, што ў дачыненні да А. Буракова з 8 кастрычніка 2018 г. праводзіцца праверка «па факце магчымага ажыццяўлення адміністравання і інфармацыйнага напаўнення інтэрнэт-партала http://mspring.online/, які з'яўляецца рэгіянальнай структурай незарэгістраванай арганізацыі «Праваабарончы цэнтр "Вясна». Таксама ў адказе паведамлялася, што на дадзены момант праверка прыпыненая да атрымання вынікаў экспертызы.

У сувязі з гэтым ПЦ "Вясна" і Абсерваторыя па абароне праваабаронцаў прынялі заяву з асуджэннем дзеянняў уладаў у дачыненні да члена ПЦ "Вясна" Алеся Буракова і патрабаваннем неадкладнага спынення пачатых у дачыненні да яго працэсуальных дзеянняў у рамках крымінальнага працэсу.

Варта адзначыць, што ціск на А. Буракова ў сувязі з дзейнасцю ад імя незарэгістраванага ПЦ "Вясна" ажыццяўляецца на фоне неаднаразова і шырока анансаванага ўладамі Беларусі працэсу дэкрыміналізацыі дзейнасці ў інтарэсах незарэгістраваных арганізацый і ўвядзення за гэта адміністрацыйнай адказнасці.

На працягу года таксама быў зафіксаваны шэраг выпадкаў прыцягнення да адміністрацыйнай адказнасці праваабаронцаў, якія ажыццяўлялі маніторынг сходаў у месцы іх правядзення, за іх удзел у несанкцыянаваных сходах.

Так, 15 верасня праваабаронцы, сябру ПЦ "Вясна" са Светлагорску Алене Маслюковай было вынесена пісьмовае пракурорскае папярэджанне. Пракурор раёна А. Яўсеенка папярэдзіў яе аб адказнасці за парушэнне заканадаўства аб масавых мерапрыемствах, палічыўшы, што Маслюкова можа быць арганізатарам несанкцыянаванага масавага мерапрыемства: у Светлагорску 15 верасня планавалася правесці мітынг супраць працы завода па вытворчасці беленай цэлюлозы, але ўлады на гэты дзень запланавалі іншае мерапрыемства. Аднак людзі ўсё роўна сабраліся на плошчы і правялі флэш-моб супраць выкідаў завода. 9 кастрычніка, праз тры судовыя паседжанні, Алену Маслюкову аштрафавалі на 25 базавых велічыняў (612,50 рублёў).

1 кастрычніка Абсерваторыя па абароне праваабаронцаў распаўсюдзіла тэрміновы зварот, у якім заклікала зняць усе абвінавачванні супраць светлагорскіх актывістаў.

Аналагічная сітуацыя адбылася з праваабаронцам Раманам Кісляком ў г. Брэсце. Абсерваторыя па абароне праваабаронцаў таксама заклікала ўлады Беларусі пакласці канец любым формам пераследу, у тым ліку на судовым узроўні, супраць Рамана Кісляка.

23 лістапада суд Свіслацкага раёна вынес пастанову аб прыцягненні да адміністрацыйнай адказнасці па арт. 23.34 КаАП (удзел у несанкцыянаваным

масавым мерапрыемстве) у выглядзе штрафу ў памеры 15 базавых велічынь (367,5 руб.) сябра ПЦ "Вясна" з Гародні Віктара Сазонава.

27 кастрычніка ў Свіслачы традыцыйна сабраліся актывісты, каб ушанаваць памяць паўстанцаў 1863 года. Людзі ўскладалі кветкі да магілы Віктара Каліноўскага на Свіслацкіх могілках, да помнікаў нацыянальным героям ў самой Свіслачы і Якушоўцы, дзе была сядзіба Каліноўскіх. Запальвалі свечкі, расказвалі пра гераічныя падзеі мінулых часоў. Сам Віктар Сазонаў адзначае, што ў бягучым годзе прысутнічаў у Свіслачы як назіральнік і праваабаронца, каб адсачыць дзеянні ўладаў і сілавікоў, паколькі ўдзельнікі гэтай акцыі рэгулярна падвяргаліся пераследу.

У цэлым на працягу года назіраўся некаторы адыход ўлады ад жорсткай канфрантацыйнай лініі паводзін у дачыненні да ПЦ "Вясна".

Раней намеснік міністра МЗС Валянцін Рыбакоў публічна заяўляў пра тое, што прадстаўнікі ПЦ "Вясна" ніколі і ні ў якой якасці, ні ў асабістай, ні як прадстаўнікі арганізацыі, не будуць прымаць удзел у мерапрыемствах з удзелам беларускага МЗС. Аднак на працягу 2018 г. прадстаўнікі арганізацыі некалькі разоў прымалі ўдзел у мерапрыемствах, якія арганізуюцца МЗС і іншымі дзяржаўнымі органамі краіны.

Так, 20 красавіка прадстаўнік арганізацыі, юрыст Павел Сапелка прыняў удзел у кансультацыях экспертнага ўзроўню «Практыка ўзаемадзеяння з дагаворнымі органамі па правах чалавека». Мерапрыемства было арганізавана Міністэрствам замежных спраў у супрацоўніцтве з ПРААН у Рэспубліцы Беларусь і праводзілася ў рамках выканання Міжведамаснага плана па рэалізацыі рэкамендацый, прынятых Беларуссю па выніках праходжання другога цыклу універсальнага перыядычнага агляду ў Савеце ААН па правах чалавека, і рэкамендацый, адрасаваных дзяржаве дагаворнымі органамі па правах чалавека.

18 красавіка 2018 г. прадстаўнікі арганізацыі - юрыст Павел Сапелка і каардынатар кампаніі "Праваабаронцы супраць смяротнага пакарання» Андрэй Палуда ў якасці экспертаў прынялі ўдзел у працы круглага стала па праблематыцы смяротнай кары, арганізаванага рабочай групай Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па вывучэнні праблематыкі смяротнага пакарання, як інструмента пакарання, які ўжываецца ў Рэспубліцы Беларусь, сумесна з Радай Еўропы.

6 сакавіка Валянцін Стэфановіч прыняў удзел у пашыраным пасяджэнні рабочай групы Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па дапрацоўцы праекта Закона «Аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у некаторыя законы па пытаннях правядзення масавых мерапрыемстваў". На пасяджэнне парламенцкай групы акрамя дэпутатаў парламента былі запрошаныя прадстаўнікі Нацыянальнага цэнтра заканадаўства і прававых даследаванняў, прадстаўнікі ўпраўленняў МУС і МЗС, а таксама прадстаўнікі шэрагу арганізацый, прычым, як незалежных, так і праўладных.

Разглядаючы гэта як станоўчы напрамак у наладжванні супрацоўніцтва дзяржавы і арганізацый грамадзянскай супольнасці, тым не менш варта заўважыць, што органы ўлады далёка не ў поўнай меры выкарыстоўваюць патэнцыял такіх

адносін, не прыцягваючы грамадскія аб'яднанні і іх экспертаў да выпрацоўкі і прыняцця якіх-небудзь дакументаў і рашэнняў.

У цэлым жа праблема адсутнасці дзяржаўнай рэгістрацыі ПЦ "Вясна" на працягу года заставалася нявырашанай, як і ў папярэднія 15 гадоў, якія прайшлі з моманту ліквідацыі Вярхоўным Судом Рэспублікі Беларусь Грамадскага аб'яднання "Праваабарончы цэнтр "Вясна». Адсутнасць якога-небудзь рэальнага прагрэсу ў сферы свабоды асацыяцыяў, як і раней, робіць працэс рэгістрацыі арганізацыі вельмі прадказальным з адмоўным вынікам.

Такім чынам, на працягу 2018 г. узаемадзеянне праваабаронцаў з дзяржавай не насіла сістэматызаваны і пастаянны характар. У краіне так і не было створана пастаянна дзеючых дыялогавых пляцовак, як і нацыянальных праваабарончых інстытутаў у цэлым. Не стаў такой пляцоўкай ўзаемадзеяння дзяржавы з праваабарончым супольнасцю і т.зв. Нацыянальны план па правах чалавека.

III. ПРАВА НА ЖЫЦЦЁ. ПРАБЛЕМА СМЯРОТНАГА ПАКАРАННЯ

На працягу 2018 г. назіралася вельмі супярэчлівая сітуацыя, звязаная з праблемай прымянення смяротнага пакарання ў краіне. З аднаго боку, улады працягвалі актыўнае ўзаемадзеянне і дыялог з ЕС, Саветам Еўропы па пытанні прымянення гэтага віду пакарання, праводзілі круглыя сталы з удзелам прадстаўнікоў дзяржаўных органаў, дэпутатаў парламента, мясцовых органаў улады, грамадскіх арганізацый, замежных экспертаў, а з другога боку працягвалі прымяненне смяротнага пакарання на практыцы.

Прадстаўнікі дзяржавы працягвалі настойваць на тым, што пытанне адмены смяротнага пакарання ці ўвядзення мараторыя наўпрост залежыць ад падтрымкі дадзенага кроку грамадзянамі краіны. У сувязі з тым, што крыху больш за палову насельніцтва краіны працягвае падтрымліваць смяротнае пакаранне зараз, а раней большая частка насельніцтва падтрымала яе на агульнанацыянальным рэферэндуме ў 1996 годзе, улады заяўляюць аб немагчымасці адмены гэтага віду пакарання або ўвядзення мараторыя на дадзены момант. Пры гэтым улады не выключаюць магчымасці адмены смяротнай кары або ўвядзення мараторыя калі-небудзь у будучыні.

Працягвае сваю дзейнасць парламенцкая група Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па вывучэнні праблематыкі смяротнага пакарання, як інструмента пакарання, які ўжываецца ў Рэспубліцы Беларусь. Аднак пры гэтым, як і раней, у грамадстве адсутнічае шырокая дыскусія на гэтую тэму, таксама яна практычна адсутнічае ў дзяржаўных друкаваных і электронных СМІ.

У 2018 г. судамі Беларусі былі вынесены два смяротныя прысуды і прыведзена ў выкананне чатыры раней вынесеных. Паказальна, што смяротны прысуд па крымінальнай справе ў дачыненні да Вячаслава Сухарко і Аляксандра Жыльнікава быў вынесены Мінскім гарадскім судом 20 студзеня 2018 года пры паўторным разглядзе справы. З першым прысудам не пагадзіліся ўсе бакі працэсу. Апеляцыйныя скаргі ў ВС накіравалі абвінавачаныя, іх абаронцы і пацярпелыя. Апеляцыйны пратэст на мяккасць прысуду Мінгарсуда прынесла пракуратура, нягледзячы на тое, што В.Сухарко і А. Жыльнікаву ўжо была прызначаная выключная мера пакарання - пажыццёвае зняволенне.

14 ліпеня 2017 года Вярхоўны суд адправіў справу на паўторны разгляд у суд першай інстанцыі з новым складам судовай калегіі па крымінальных справах, загадзя наперад пастанавіўшы, што пакараннем В.Сухарко і А. Жыльнікаву будзе смяротнае пакаранне.

29 мая 2018 года Вярхоўны Суд адмовіў у задавальненні апеляцыйнай скаргі А. Жыльнікава і такім чынам раней вынесены Менгарсудом прысуд уступіў у законную сілу. Менавіта падчас разгляду апеляцыйнай скаргі стала вядома аб прывядзенні ў выкананне смяротных прысудаў у дачыненні да Аляксея Міхалені і Віктара Лётава. Пра гэта ў судзе заявіў Вячаслаў Сухарко, які прысутнічаў там. З ягоных слоў, ён сядзеў з пакараным смерцю ў адной камеры і ў ноч з 15 на 16 траўня абодвух вывелі з камеры і ў яе яны больш не вярнуліся. Пазней гэтая інфармацыя была пацверджана з іншых, выклікаючых давер крыніц, акрамя таго, распаўсюджаная ў СМІ інфармацыя пра пакаранні не была аспрэчаная дзяржаўнымі органамі.

Дадзеная сітуацыя яшчэ раз актуалізавала праблему сакрэтнасці вакол праблемы смяротнага пакарання, якая існуе ў Беларусі.

Яшчэ два смяротныя прысуды былі прыведзены ў выкананне ў ноч з 19 на 20 лістапада 2018 г. Тады былі пакараныя раней асуджаныя да смерці прысудам Магілёўскага абласнога суда Сямён Бережной і Ігар Гершанкоў.

Асобна варта адзначыць, што пакаранні Міхалені, Гершанкова і Бережнога былі зроблены нягледзячы на рэгістрацыю іх індывідуальных зваротаў у КПЧ ААН і пачатых Камітэтам тэрміновых мер абароны ў дачыненні прысуджаных, калі Камітэт звяртаецца да дзяржавы з просьбай не ўжываць смяротнае пакаранне да разгляду паведамлення. Такім чынам, Беларусь працягвала практыку ігнаравання працэдур Камітэта. Дадзены факт расцэньваецца беларускімі праваабаронцамі, а таксама экспертамі Камітэта як парушэнне Рэспублікай Беларусь сваіх міжнародных абавязацельстваў, што вынікаюць з Першага факультатыўнага пратаколу да Міжнароднага пакту аб грамадзянскіх і палітычных правах, ратыфікаванага Беларуссю.

ЕС і Савет Еўропы асудзілі чарговыя пакаранні ў Беларусі і заклікалі кіраўніцтва краіны да ўвядзення мараторыя на прымяненне смяротнай кары, як першага кроку на шляху да яе поўнай адмены.

Ініцыятыва «Праваабаронцы супраць смяротнага пакарання ў Беларусі" працягвала правядзенне кампаніі па адмене гэтага віду пакарання ў краіне. У 2018 г. прадстаўнікі кампаніі правялі шэраг мерапрыемстваў у рамках стаўшага ўжо традыцыйным штогадовага тыдня супраць смяротнага пакарання.

IV. АБМЕЖАВАННЕ СВАБОДЫ МІРНЫХ СХОДАЎ

У 2018 годзе працягвалася практыка адвольнага абмежавання свабоды мірных сходаў. Працэс атрымання дазволу на правядзенне масавых мерапрыемстваў (у тым ліку на адзіночны пікет, аднесены да такіх законам "Аб масавых мерапрыемствах»), па-ранейшаму спалучаны з празмерным патрабаваннямі: арганізатары павінны заключыць дагаворы і аплаціць ахову грамадскага парадку, аказанне медыцынскай дапамогі і ўборку тэрыторыі пасля правядзення мерапрыемства; заключэнне гэтых дагавораў яшчэ не гарантуе дазвол на мерапрыемства.

Змены ў закон «Аб масавых мерапрыемствах», унесеныя адпаведным законам ад 17 ліпеня 2018 года, якія ўступяць у сілу з 26 студзеня 2019 года, прадугледзелі магчымасць правядзення масавых мерапрыемстваў у так званых «пастаянных месцах для правядзення масавых мерапрыемстваў, вызначаных мясцовымі выканаўчымі і распарадчымі органамі» ў паведамляльным парадку. Аднак гэтыя змены, анансаваныя ўладамі як выпрацаваныя з улікам міжнароднага вопыту, меркавання грамадскіх арганізацый і накіраваныя на ўдасканаленне парадку арганізацыі і правядзення масавых мерапрыемстваў, прынцыпова не змяняюць ацэнкі названага закона. Да арганізатараў мірнага сходу па-ранейшаму прад'яўляюцца завышаныя патрабаванні па арганізацыі масавага мерапрыемства і аплаце расходаў; вызначаныя месцы для правядзення масавых мерапрыемстваў, пра якія ідзе гаворка, часцяком недарэчныя або нязручныя для канкрэтных мерапрыемстваў. Нявырашанымі застаюцца пытанні арганізацыі спантанных мірных сходаў, адначасовых і контр-сходаў, прэзумпцыі на карысць сходаў, выканання дзяржавай пазітыўных абавязацельстваў па абароне і заахвочвання гэтага права і шэраг іншых пытанняў.

У той жа час улады працягваюць практыку рэпрэсій у дачыненні да арганізатараў і ўдзельнікаў мірных сходаў. Зафіксаваны шырокі спектр дзеянняў і актыўнасці, якія падпалі пад санкцыі артыкула 23.34 КаАП (Парушэнне парадку арганізацыі або правядзення масавых мерапрыемстваў): удзел у мірных сходах і пікетах і іх арганізацыя, размяшчэнне ў сацыяльных сетках фотаздымкаў, заклікі да правядзення мірнага сходу да атрымання на гэта дазволу уладаў і анансавання такіх мерапрыемстваў, раздача інфармацыйных матэрыялаў, сустрэчы грамадзян, аб'яднаных агульнымі інтарэсамі, флэшмобы, тэатральна-мастацкія акцыі, адпраўленне рэлігійных абрадаў па-за культавымі будынкамі.

25 сакавіка ў Мінску праводзіліся мерапрыемствы Дня Волі, які за год да таго стаў днём татальных рэпрэсій у дачыненні да ўдзельнікаў мірных акцый пратэсту, калі ў цэнтр Мінска былі сцягнутыя шматлікія атрады міліцыі і ўнутраных войскаў, а таксама сканцэнтраваны спецсродкі для разгону вулічных дэманстрацый. Святкаванне Дня Волі сёлета ў дазволеным уладамі месцы - у цэнтры горада каля Опернага тэатра прайшло без інцыдэнтаў. Аднак за межамі пляцоўкі любыя «забароненыя» або несанкцыянаваныя дзеянні грамадзян жорстка спыняліся супрацоўнікамі міліцыі: пад забаронай апынуліся нацыянальныя бел-чырвона-белыя сцягі ў руках або на плячах тых, хто выходзіць за межы ачаплення; жорсткім затрыманням падвергліся тыя, хто спрабаваў сабрацца ў альтэрнатыўным месцы для правядзення мірнага сходу на плошчы Якуба Коласа.

Асаблівае месца ў шэрагу акцый 2018 года займае пратэст супраць адкрыцця і працы забаўляльнага комплексу "Паедзем паядзім», які размясціўся ў непасрэднай блізкасці ад месца масавых расстрэлаў ва ўрочышчы Курапаты і які доўжыцца з 1 чэрвеня. Улады не разганяюць удзельнікаў пікетаў, аднак і не ўсвядомілі неабходнасці прыняцця мер па выкананні пазітыўных абавязацельстваў па абароне свабоды мірных сходаў, што пацягнула некалькі інцыдэнтаў з удзелам пратэстуючых і наведвальнікаў забаўляльнага комплексу. Абаронцы месца нацыянальнай памяці рэгулярна падвяргаюцца затрыманням, арыштам і штрафам.

З 25 лютага кожную суботу на плошчу Леніна ў Брэсце выходзяць праціўнікі будаўніцтва завода акумулятарных батарэй, які можа стаць пагрозай экалагічнай бяспекі ў рэгіёне. Маўклівы пратэст аб’ядноўвае адначасова па некалькі сотняў чалавек; актыўных удзельнікаў затрымліваюць і падвяргаюць адміністрацыйным спагнанням.

Па дадзеных ПЦ “Вясна”, у 2018 годзе па артыкуле 23.34 КаАП вынесена 157 пастаноў у дачыненні да 119 чалавек. З іх 13 чалавек асуджаныя да арышту ў 18 зафіксаваных выпадках. Акрамя таго, за ажыццяўленне права на мірныя сходы і выказванне меркаванняў на вулічных акцыях па артыкуле 23.4 КаАП (непадпарадкаванне законнаму патрабаванню службовай асобы) да адказнасці прыцягнута 25 чалавек (27 зафіксаваных выпадкаў), тром з іх прызначаны арышт.

Такім чынам, за ажыццяўленне права на мірныя сходы, свабоду меркаванняў і іх выказванне на вулічных акцыях падвергнуты адміністрацыйным спагнанням 144 чалавекі, зафіксавана 184 выпадкі рэпрэсій.

Паводле звестак МУС, за 9 месяцаў 2018 года па артыкуле 23.34 КаАП да адказнасці прыцягнута 156 чалавек. За 2017 год такіх пастаноў, паводле звестак МУС, вынесена 693.

V. ПАРУШЭННЕ СВАБОДЫ ВЫКАЗВАННЯ МЕРКАВАННЯЎ

За мінулы год сітуацыя са свабодай выказвання меркаванняў у Беларусі істотна пагоршылася.

З 1 снежня ўступілі ў сілу дапаўненні ў заканадаўства аб сродках масавай інфармацыі, у адпаведнасці з якімі ўладальнікі інтэрнэт-рэсурсаў абавязаныя ідэнтыфікаваць карыстальнікаў, якія размяшчаюць на інтэрнэт-сайтах інфармацыйныя паведамленні або матэрыялы, пакідаюць свае каментары. Гэта істотна абмяжоўвае свабоду слова, паколькі выключэнне ананімнасці ў цяперашніх умовах Беларусі звужае магчымасці выказаць непапулярныя меркаванні, выступаць з крытыкай існуючай улады, выказвацца ў абарону або ад імя стыгматызаваных груп насельніцтва ці меншасцяў.

Пачасціліся выпадкі выкарыстання санкцыі арт. 17.11. КаАП (Распаўсюд, выраб, захоўванне, перавозка інфармацыйнай прадукцыі, якая змяшчае заклікі да экстрэмісцкай дзейнасці ці прапагандуе такую дзейнасць) з мэтай падаўлення іншадумства і распаўсюджвання альтэрнатыўных палітычных поглядаў. ПЦ "Вясна" зафіксаваў 6 выпадкаў прыцягнення да адміністрацыйнай адказнасці за захоўванне, дэманстрацыю або распаўсюд (у тым ліку праз сеткі Інтэрнэт) інфармацыйнай прадукцыі, абарачэнне якой не можа быць абмежаванае па дапушчальных падставах.

Так, яшчэ ў 2016 годзе ў рэспубліканскі спіс экстрэмісцкіх матэрыялаў былі ўнесеныя «Інфармацыйныя матэрыялы, размешчаныя на інфармацыйным рэсурсе ў сетцы Інтэрнэт revbel.org» (у наступныя гады ў спіс ўносіліся інфармацыйныя матэрыялы гэтага ж рэсурсу з іншымі даменамі). З гэтага часу перапосты розных матэрыялаў, у тым ліку без прыкмет экстрэмізму, напрыклад - пра пратэсты супраць «дармаедскага» дэкрэта, з гэтага сайта сталі правапарушэннем.

Асабліва адзначаем выпадкі прыцягнення да адміністрацыйнай адказнасці за распаўсюд інфармацыйнай прадукцыі, дзе забароненыя сімвалы, накшталт свастыкі, выкарыстаны ў малюнках або інфармацыі антыфашысцкага зместу (тры вядомых ПЦ "Вясна" выпадкі).

Такім чынам, не адмаўляючы права дзяржавы кантраляваць і ў дапушчальных межах абмяжоўваць выказванне меркавання, варта канстатаваць злоўжыванне ім сваім правам для абмежавання свабоды меркаванняў і іх распаўсюду.

Па-ранейшаму, насуперак здароваму сэнсу, Законам аб масавых мерапрыемствах адзіночныя пікеты, якія з'яўляюцца формай выказвання меркавання, аднесены да віду масавых мерапрыемстваў; ад іх удзельнікаў патрабуюць выканання тых жа складаных і дарагіх патрабаванняў, што і для шматлікіх па складзе сходаў і дэманстрацый. У выпадку парушэння гэтых патрабаванняў ўдзельнікі пікетаў прыцягваюцца да адказнасці ў выглядзе штрафу або арышту.

VI. АБМЕЖАВАННЕ НА СВАБОДУ РАСПАЎСЮДЖВАННЯ ІНФАРМАЦЫІ, ПЕРАСЛЕД ЖУРНАЛІСТАЎ

У 2018 годзе захаваліся ранейшыя практыкі рэпрэсій у адносінах да незалежных СМІ, журналістаў і блогераў.

Папулярны незалежны навінавы агрэгатар - сайт «Хартыя 97» (charter97.org, charter.eu, charter.info) с 24 студзеня ўнесены ў спіс абмежаванага доступу для пастаўшчыкоў інтэрнэт-паслуг, што азначае яго блакіроўку на тэрыторыі Беларусі.

Захоўваецца ціск на прадстаўнікоў замежных СМІ, якія не маюць акрэдытацыі ў Беларусі, а таксама незалежных журналістаў, чые матэрыялы выкарыстоўваюцца такімі СМІ. Па дадзеных ПЦ «Вясна», за 2018 года зафіксаваны 131 факт адвольнага прыцягнення да адміністрацыйнай адказнасці 36 журналістаў і блогераў па ч.2 арт.22.9; агульная сума штрафаў за год склала 113 092 беларускіх рублёў, што ў 1,6 разоў больш, чым у папярэднім годзе.

У Брэсце за асвятленне штотыднёвых акцый праціўнікаў будаўніцтва экалагічна небяспечнага завода акумулятарных батарэй рэгулярна затрымліваліся і штрафаваліся блогеры Сяргей Пятрухін і Аляксандр Кабанаў.

VII. КАТАВАННІ І ЖОРСТКАЕ, БЕСЧАЛАВЕЧНАЕ, ЗНЕВАЖАЛЬНАЕ АБЫХОДЖАННЕ

Крымінальным заканадаўствам Беларусі не крыміналізаваныя наўпрост катаванні і забароненыя віды абыходжання; паўнавартаснае расследаванне выпадкаў катаванняў і забароненага абыходжання адбываецца вельмі рэдка і, як правіла, сканчаецца канстатацыяй адсутнасці доказаў такога абыходжання. На час правядзення праверак скаргаў аб прымяненні забароненага абыходжання службовыя асобы не адхіляюцца ад выканання сваіх абавязкаў.

Адсутнасць інстытутаў грамадскага кантролю, абгрунтаваны недавер да органаў правапарадку і суду спрыяюць захаванню высокага ўзроўню латэнтнасці усякага роду праяў жорсткасці.

Так, падчас разгляду апеляцыйных скаргаў асуджаных да смяротнага пакарання І. Гершанкова і С. Беражнога абвінавачаныя заявілі пра ўжыванне да іх катаванняў з мэтай агаварыць сябе і іншых абвінавачаных, аднак калегія Вярхоўнага Суда пакінула гэтыя заявы без увагі; наступныя спробы асуджаных да прывядзення ў выкананне прысуду дамагчыся правядзення праверкі спачатку заставаліся беспаспяховымі. Незадоўга да пакарання праверка была праведзена, ва ўзбуджэнні крымінальнай справы ў дачыненні да супрацоўнікаў органаў унутраных спраў было адмоўлена; скарга Сямёна Беражнога ў суд на ўказаную пастанову засталася неразгледжанай - яго расстралялі.

Генеральная пракуратура аднавіла расследаванне гібелі ў турме г.Жодзіна Алега Багданава па скарзе яго маці. На думку маці загінулага і праваабаронцаў, смерць узятага пад варту інваліда з прааперираваным сэрцам была выкліканая неналежным аказаннем медыцынскай дапамогі.

ПЦ «Вясна» ў рамках праекта #БезПраваНаРасправу сабраў сведчанні аб рознага роду праявах жорсткасці з боку прадстаўнікоў улады; пададзены скаргі для прыцягнення вінаватых да адказнасці.

VIII. ПАРУШЭННЕ СВАБОДЫ АБ'ЯДНАННЯЎ

У канцы года Палата прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу прыняла ў другім чытанні закон аб унясенні змяненняў у Крымінальны кодэкс, які дэкрыміналізуе кіраўніцтва незарэгістраванай арганізацыяй і ўдзел у яе дзейнасці. На працягу трынаццаці гадоў гэтая норма жорстка крытыкавалася на розных узроўнях праваабаронцамі як парушаючая свабоду асацыяцый. На змену крымінальнай плануецца ўвядзенне адміністрацыйнай адказнасці за тыя ж дзеянні ў выглядзе буйнога штрафу, што ў сваю чаргу, будзе парушаць названае права.

Прадказальны вынік спробаў атрымаць дзяржаўную рэгістрацыю прымушаў некаторыя палітычныя партыі і аб'яднанні шукаць альтэрнатыўныя формы існавання. Так, партыя "Беларуская хрысціянская дэмакратыя», якой у красавіку гэтага года ў сёмы раз адмоўлена ў рэгістрацыі, пазіцыянуе сябе як аргкамітэт па стварэнні партыі; некаторыя арганізацыі грамадзянскай супольнасці рэгіструюцца ў выглядзе некамерцыйных устаноў, што, як мінімум, істотна абмяжоўвае іх правы (напрыклад, вылучаць назіральнікаў на выбарах, прадстаўнікоў у ГНК).

IX. СВАБОДА СУМЛЕННЯ І ВЕРАВЫЗНАННЯ

У 2018 у цэлым захаваліся характэрныя для Беларусі праблемы ў галіне свабоды сумлення і веравызнання: па-ранейшаму для дзейнасці рэлігійных арганізацый неабходная дзяржаўная рэгістрацыя; аб'яднанні вернікаў маюць розныя правы ў залежнасці ад выгляду аб'яднання; захоўваюцца абмежаванні на адпраўленне рэлігійных культаў па-за культавымі будынкамі; істотна абмежаваныя правы замежных грамадзян у галіне веравызнання.

Абшчыны вернікаў сустракаюцца з праблемамі пры рэгістрацыі. Так, у Мінску ўжо другі год не можа атрымаць рэгістрацыю пяцідзесятніцкай царква «Будзь воля Твая»; да яе ўладамі прад'яўляюцца завышаныя ў параўнанні з агульнапрынятымі міжнароднымі стандартамі патрабаванні. Дзесяць суполак Сведак Іеговых не могуць атрымаць рэгістрацыю; у Барысаве абшчына зрабіла ўжо 16 спробаў за 20 гадоў, суполка ў Вілейцы атрымала на працягу 2017 года 6 адмоў.

Вернікі могуць быць пакараныя штрафамі за распаўсюд рэлігійнай літаратуры і спевы рэлігійных песень, чытанне рэлігійных тэкстаў за межамі культавых будынкаў; суполкам за такія дзеянні пагражаюць ліквідацыяй.

X. ПАРУШЭННІ САЦЫЯЛЬНЫХ І ЭКАНАМІЧНЫХ ПРАВОЎ

Цягам 2018 года атрымаў развіццё працэс трансфармацыі адыёзнага Дэкрэта прэзідэнта № 3 «Аб папярэджанні сацыяльнага ўтрыманства», які выклікаў незадаволенасць і масавыя пратэсты вясной 2017 г. Дэкрэтам прэзідэнта № 1 ад 12 студзеня 2018 г. у Дэкрэт № 3 быў унесены шэраг істотных зменаў. Асноўная мэта Дэкрэта ў выніку гэтых змяненняў была сфармуляваная як максімальнае садзейнічанне грамадзянам знаходзіць працу, стымуляванне занятасці, правядзенне мерапрыемстваў, накіраваных на рэсацыялізацыю асоб, якія вядуць асацыяльны лад жыцця.

Улады краіны ўлічылі недахопы папярэдняй версіі Дэкрэта і адмовіліся ад ідэі прамых утрыманняў збораў з асоб, якія «не бяруць удзел у эканоміцы», а таксама ідэі прыцягнення такіх асоб да адміністрацыйнай адказнасці ў выглядзе арыштаў з абавязковым прыцягненнем да працы ў выпадку нявыплаты вызначаных Дэкрэтам збораў.

У новай версіі Дэкрэта працаздольныя грамадзяне, якія вызначаюцца адпаведнай пастановай Савета міністраў, як не занятыя ў эканоміцы, аплачваюць вызначаюцца Саветам Міністраў Рэспублікі Беларусь паслугі ЖКГ, па цэнах (тарыфах), што забяспечваюць поўную кампенсацыю эканамічна абгрунтаваных затрат на іх аказанне, пасля ўключэння гэтых грамадзян у спіс працаздольных грамадзян, не занятых у эканоміцы, якія аплачваюць паслугі з пакрыццём выдаткаў.

У дадзеных мэтах Дэкрэтам было прадугледжана стварэнне спецыяльнай электроннай базы такіх грамадзян, а таксама стварэнне спецыяльных пастаянна дзеючых камісій пры раённых адміністрацыях і выканкамах. У склад камісій уключаюцца дэпутаты ўсіх узроўняў, спецыялісты органаў па працы, занятасці і сацыяльнай абароне, жыллёва-камунальнай гаспадаркі, унутраных спраў, іншых падраздзяленняў раённага (гарадскога) выканаўчага камітэта (мясцовай адміністрацыі). У склад камісіі таксама могуць уваходзіць прадстаўнікі рэспубліканскіх дзяржаўна-грамадскіх аб'яднанняў, іншых грамадскіх аб'яднанняў.

У развіццё Дэкрэта былі прынятыя шэраг пастаноў Савета Міністраў.

Пастанова Савета Міністраў ад 24 красавіка 2018 г. № 314 вызначыла пералік паслуг, якія будуць выплачвацца асобамі, не занятымі ў эканоміцы па тарыфах, «якія забяспечваюць поўнае пакрыццё эканамічна абгрунтаваных затрат на іх аказанне», г.зн. выплата кошту такіх паслуг без прадастаўлення дзяржаўных субсідый. Такімі паслугамі былі вызначаны гарачае водазабеспячэнне, газазабеспячэнне і цеплазабеспячэнне.

Пастановай Савета міністраў ад 31 сакавіка 2018 № 239 было зацверджана палажэнне «Аб парадку аднясення працаздольных грамадзян да незанятых у эканоміцы, фарміравання і вядзення базы дадзеных працаздольных грамадзян, не занятых у эканоміцы, уключаючы парадак узаемадзеяння дзяржаўных органаў і арганізацый пры фарміраванні і вядзенні базы дадзеных працаздольных грамадзян, якія не занятыя у эканоміцы». У палажэнні вызначаны пералік грамадзян, якія адносяцца да занятых і незанятых у эканоміцы, парадак фарміравання адпаведнай базы Міністэрствам працы і сацыяльнай абароны.

Паводле інфармацыі Міністэрства працы і сацыяльнай абароны ў базу былі ўключаныя дадзеныя больш за 500 тыс. беларускіх грамадзян.

Нягледзячы на значныя адрозненні новай версіі Дэкрэта ад першапачатковай, ён выклікаў рэзкую крытыку з боку праваабаронччых і прафсаюзных арганізацый Беларусі. У першую чаргу таму, што ў цэлым ён працягваў раней сфармуляваную логіку прымусу грамадзян да працы і стымуляванне іх да занятасці не шляхам павелічэння заробкаў і сацыяльных гарантый, а шляхам пагроз прымянення негатыўных наступстваў пры адсутнасці занятасці. Прычым, як і ў папярэдняй версіі Дэкрэта, да незанятых ў эканоміцы былі аднесены такія катэгорыі грамадзян, як маці ці бацькі, якія выхоўваюць дзяцей, старэйшых за 7-м гадоў, асобы, якія страцілі працу і не працуюць больш за 6 месяцаў, іншыя сацыяльна неабароненыя катэгорыі грамадзян.

Асобна варта адзначыць паўнамоцтвы створаных выканкамамі камісій прымаць рашэнні аб накіраванні ў ЛПП грамадзян, якія вядуць асацыяльны лад жыцця. Пры гэтым само паняцце асацыяльнага ладу жыцця не ўтрымліваецца ні ў гэтым, ні ў якіх-небудзь іншых нарматыўна-прававых актах. Варта адзначыць, што дзеючым заканадаўствам вызначаны судовы парадак накіраванне грамадзянаў у ЛПП, у сувязі з чым выклікае асцярогу магчымае стварэнне практыкі ізаляцыі грамадзян у ЛПП ў пазасудовым парадку, на падставе рашэнняў створаных камісій.

Акрамя гэтага, у сувязі з недасканаласцю сістэмы фарміравання базы дадзеных, у яе былі ўключаны некаторыя грамадзяне Беларусі, якія працуюць і жывуць за мяжой больш за 6 месяцаў у годзе (непадатковыя рэзідэнты Рэспублікі Беларусь), грамадзяне, якія працуюць у Беларусі па грамадзянска-прававых дагаворах з фізічнымі асобамі, альбо з замежнымі юрыдычнымі і фізічнымі асобамі. Адной з прычынаў такіх памылак з'яўляецца несінхроннасць перыядаў фарміравання і праверкі базы з датамі прадастаўлення падатковай справаздачнасці фізічных асоб. Такім чынам база асоб, якія не занятыя ў эканоміцы, фарміруецца без уліку інфармацыі падатковых органаў аб асобах, задэклараваўшых атрыманы на працягу года даход пасля заканчэння фінансавага года ў падатковых органах і якія выплацілі з яго падаходны падатак. Сітуацыя пагаршаецца тым, што грамадзяне насуперак Дэкрэта, загадзя ня інфармуюцца аб унясенні іх дадзеных у базу асоб, якія не занятыя ў эканоміцы.

Істотным выклікам для грамадзянскіх правоў з'яўляецца адсутнасць ўказання на парадак абскарджання дзеянняў камісій, у тым ліку - па ўключэнні ў базу дадзеных, а таксама пытанні пра неразгалошванне і захаванасці атрыманых персанальных дадзеных.

На працягу 2018 г. працягвала выкарыстоўвацца прымусовая праца ў розных яе формах. Нягледзячы на рэкамендацыі Камітэтаў ААН і МАП, працягвалася практыка ізаляцыі грамадзян, якія пакутуюць на алкагалізм у ЛПП і прыцягненне іх да абавязковай працы ў якасці сродку іх рэсацыялізацыі. У гэтых жа мэтах, пад пагрозай прымянення адміністрацыйных арыштаў і крымінальнай адказнасці, працягвалі прыцягваць да працы і «абавязаных асобаў» - бацькоў, пазбаўленых бацькоўскіх правоў і абавязаных кампенсаваць расходы па дзяржаўным забеспячэнні іх дзяцей.

Асобным відам прымусовай працы, традыцыйна прымяняюцца ў Беларусі, з'яўляецца прыцягненне распараджэннямі мясцовых выканаўчых органаў работнікаў дзяржаўных прадпрыемстваў, устаноў (у тым ліку і навучальных), студэнтаў і навучэнцаў вышэйшых і сярэдніх навучальных устаноў да ўборкі сельгаспрадукцыі на палях сельгаспрадпрыемстваў. Распараджэнні мясцовых (абласных і раённых) выканкамаў аб накіраванні работнікаў на ўборку сельгаспрадукцыі кіраўнікамі прадпрыемстваў носяць абавязковы для выканання характар. Пры гэтым накіраванне саміх работнікаў на такія працы, як правіла, ніяк не афармляецца альбо афармляецца з парушэннем патрабаванняў дзеючага працоўнага заканадаўства.

Усе звароты ПЦ «Вясна» ў органы пракуратуры і вышэйстаячыя органы ўлады з просьбай правядзення праверак інфармацыі аб накіраванні работнікаў прадпрыемстваў на прадмет добраахвотнасці іх удзелу ў такіх працах былі безвыніковымі. Пракуратуры адмаўляліся праводзіць пракурорскія праверкі і перасылалі звароты ў іншыя інстанцыі, а выканкамы не праводзілі праверкі па сутнасці. Для мэт уборкі ўраджаю таксама прыцягваліся вайскоўцы тэрміновай службы. Актыўна прыцягвалі грамадзян да працы ў выходныя дні ў рамках т.зв. суботнікаў, як агульнанацыянальных, так і мясцовых.

Усе гэтыя факты сведчаць аб тым, што прымяненне прымусовай працы ў Беларусі носіць сістэмны і сістэматычны характар.

XI. ВЫКАНАННЕ РЭСПУБЛІКАЙ БЕЛАРУСЬ МІЖНАРОДНЫХ АБАВЯЗАЦЕЛЬСТВАЎ У ГАЛІНЕ ПРАВОЎ ЧАЛАВЕКА

Камітэт супраць катаванняў ААН разгледзеў Пяты перыядычны даклад Беларусі на пасяджэннях, якія адбыліся 27 і 30 красавіка 2018 года, і прыняў заключныя заўвагі па дакладзе. Пазітыўна ацаніўшы сам факт ўзаемадзеяння Беларусі з дагаворнымі органамі ААН, далучэнне да шэрагу міжнародных дагавораў, а таксама некаторыя меры, зробленыя Беларуссю для паляпшэння сітуацыі ў асобных галінах, КПЧ жорстка крытыкаваў становішча з абаронай асноўных правоў і адсутнасць прагрэсу ў гэтым кірунку. Камітэт выказаў глыбокую занепакоенасць паведамленнямі пра тое, што практыка катаванняў і жорсткага абыходжання з'яўляецца шырока распаўсюджанай з'явай і што нават паводле інфармацыі уладаў у цяперашні час не праводзіцца аператыўнае, бесстароннае і ўсебаковае расследаванне такіх сцвярджэнняў і не прыцягваюць меркаваных вінаватых да адказнасці.

Камітэт звярнуў увагу на неабходнасць удасканалення заканадаўства і правапрымяняльнай практыкі, ўмацавання незалежнасці судоў і адвакатуры ў Беларусі.

29 чэрвеня ў Мінску на арганізаванай ПЦ «Вясна» прэс-канферэнцыі беларускай грамадскасці быў прадстаўлены сумесны даклад «Кантроль над адвакатамі - пагроза правам чалавека», падрыхтаваны ПЦ «Вясна», ОМСТ (Сусветная арганізацыя супраць катаванняў), FIDH (Міжнародная федэрацыя за правы чалавека) і Парыжскай калегіяй адвакатаў. Справаздача стала вынікам міжнароднай місіі, якая наведала Беларусь у студзені 2018 г.

У склад місіі ўваходзілі віцэ-прэзідэнт Парыжскай калегіі адвакатаў Базыль Адэр і член Савета Парыжскай калегіі адвакатаў Бенуа Дэніо, супрацоўніца аддзела Усходняй Еўропы і Цэнтральнай Азіі FIDH Юлія Уанон і намеснік начальніка Абсерваторыі па абароне праваабаронцаў FIDH Х'юга Габера. Варта нагадаць, што ідэя запрасіць міжнародную місію ў Беларусь паўстала ў юрыстаў грамадскай прыёмнай ПЦ "Вясна" падчас падзеяў канца 2017 г., у перыяд ініцыяванай Мінюстам пазачарговай пераатэстацыі некаторых адвакатаў Мінскай гарадской калегіі адвакатаў. Многія з тых, каму трэба было прайсці гэтую пазачарговую атэстацыю, былі абаронцамі па палітычна матываваных крымінальных справах. Баючыся паўтарэння падзей 2011 г, калі шэраг адвакатаў былі пазбаўленыя ліцэнзій альбо выключаныя з калегій адвакатаў, было вырашана запрасіць у краіну міжнародную місію для вывучэння праблемы незалежнасці адвакатуры і такім чынам яшчэ раз актуалізаваць яе на міжнародным узроўні.

8 і 9 кастрычніка ў Жэневе ў ходзе 124-й сесіі Камітэта ААН па правах чалавека дэлегацыя Беларусі прадставіла Пяты перыядычны даклад аб выкананні Міжнароднага пакта аб грамадзянскіх і палітычных правах і Факультатыўнага пратакола да яго. Папярэдні даклад Беларусь прадставіла амаль 20 гадоў таму; як правіла, дзяржавы даюць справаздачу перад Камітэтам кожныя чатыры гады. 25 кастрычніка былі прыняты заключныя заўвагі па дакладзе, у якіх падкрэслена важная роля палажэнняў Пакта і яго месца ў нацыянальнай прававой сістэме, выказана занепакоенасць нізкай ступенню інфармаванасці прадстаўнікоў уладаў аб палажэннях Пакту. Беларусь падвергнулася крытыцы за непавагу практыкі Камітэта па разглядзе індывідуальных паведамленняў аб парушэнні Пакта, непрынядцце мер па вынесеных меркаваннях аб парушэнні Пакта, а таксама за адсутнасць нацыянальнай праваабарончай ўстановы. Адзначаны шматлікія парушэнні ахоўваемых Пактам правоў чалавека і прапанавана актывізаваць намаганні дзяржавы па іх выкараненні.